

Motion till riksdagen 2010/11:Ju344

av **Andreas Norlén (M)**

Straffskalor och straffprocessuella tvångsmedel m.m.

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en fortsatt översyn av straffmätning och straffskalor.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om strängare straff för olaga hot.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att snatteri bör benämnas ringa stöld.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av möjligheterna att använda hemliga tvångsmedel vid brotten mened och övergrepp i rättssak.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av möjligheterna att använda hemlig teleavlyssning även då den misstänktes identitet inte är känd av de rättsvårdande myndigheterna.

En översyn av straffskalorna

Alliansregeringen och riksdagsmajoriteten har under mandatperioden arbetat för att åstadkomma strängare straff, i första hand för våldsbrott. Den som begår ett allvarligt brott måste mötas av en reaktion från staten som står i proportion till brottets allvar, och så är det inte alltid idag.

Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum i Göteborg har på regeringens uppdrag granskat rättstillämpningen beträffande ett antal brott, bl.a. våldsbrott, och fann att domstolarna mycket ofta dömde ut straff som befann sig i relevant straffskalans nedersta del.

Straffnivåutredningen lämnade i sitt slutbetänkande (SOU 2008:85) förslag till skärpt bestraffning av allvarliga våldsbrott, förändrade straffskalor för

Fel! Okänt namn på

grov misshandel och grov utpressning, förslag som ska ge domstolarna utrymme att i högre grad än idag vid straffmätningen beakta försvårande och förmildrande omständigheter samt förslag som ska göra att återfall i brott ger strängare straff på ett mer konsekvent sätt än tidigare. Dessa förslag låg till grund för regeringens proposition 2009/10:147, Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m., som bifölls av kammaren på försommaren 2010.

Nu är det viktigt att gå vidare och göra en bred översyn av samtliga straffskalor, för att säkerställa att samtliga brott ger en statlig reaktion i proportion till brottets allvar. Nuvarande straffskalor härrör i stor utsträckning från brottsbalkens tillkomst i början av 1960-talet och Straffrättskommitténs betänkande från 1953. Även om en översyn gjordes under den förra borgerliga regeringens tid, och ett antal straffskalor då ändrades, förefaller det motiverat att nu noga pröva om de 50 år gamla straffskalorna återspeglar dagens värdering av olika brottstypers straffvärde. Det som ligger närmast till hands bör vara att föreslå skärpningar av straffen, men det kan inte uteslutas att det för enstaka brottstyper kan vara motiverat med lindrigare straff. I detta sammanhang bör man också noga analysera olika brottstypers straffvärde i förhållande till varandra.

I tidningen Riksdag & Departement nummer 30 år 2010 konstateras att det genomsnittliga straffet skiljer sig påtagligt åt mellan ett antal grova brott som alla har tio års fängelse som maximistraff. Det rör sig om grov narkotikasmuggling (6 år och 6 månaders fängelse i genomsnitt), grov våldtäkt (5 år och 1 månad), dråp (4 år och 10 månader), grovt narkotikabrott (4 år och 9 månader) samt grov misshandel (1 år och 6 månader). Redan dessa uppgifter visar att det finns behov av en samlad översyn. För att ta ett exempel: Är det rimligt att bestraffa dråp så pass mycket mildare än grov narkotikasmuggling? (Vad gäller grov misshandel har, som nämns ovan, lagändringar redan genomförts.)

I denna översyn bör ingå en granskning av straffmätningen beträffande de brottstyper som inte var föremål för behandling i rapporten från Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum. Det förefaller inte orimligt att tänka sig att det även beträffande övriga brott är så att domstolarna i stor utsträckning utdömer straff i straffskalans nedersta del. Förhoppningsvis förändras detta, om man förverkligar Straffnivåutredningens förslag rörande en mer nyanserad straffmätning med större utrymme att beakta försvårande och förmildrande omständigheter, men det är inte desto mindre viktigt att ha denna verklighetsbeskrivning som grund för den fortsatta reformeringen av straffrätten.

Det förefaller lämpligt att ge den redan tillsatta utredningen om påföljdssystemet (dir. 2009:60 En översyn av påföljdssystemet) i tilläggsuppdrag att genomföra den här skisserade översynen.

Olaga hot

Vad man redan idag kan slå fast är att maximistraffet för olaga hot (brottsbalken 4 kap. 5 §) bör höjas, exempelvis från ett till minst två års fängelse. Olaga hot är ett brott som bland annat kriminella grupperingar på ett verkningsfullt

sätt kan använda för att få gehör för sin vilja. Det leder ofta till stort obehag och otrygghet för den som drabbas och kan påverka hela livet för brottsoffret, även om hotelserna aldrig förverkligas. Visserligen finns möjlighet att döma för grovt olaga hot, men att olaga hot av normalgraden endast kan ge ett års fängelse och därtill har böter i straffskalan innebär inte ett tillräckligt tydligt avståndstagande från statens sida från detta potentiellt mycket allvarliga brott.

Snatteri

I brottbalken 8 kap. 2 § stadgas att stöld som är ringa benämns snatteri. Benämningen snatteri tonar i alltför hög grad ner allvaret i detta brott. Det är viktigt att barn och ungdomar tidigt lär sig att inte stjäla. Därför bör man inskräpa att stöld av varje slag är ett allvarligt brott, inte förminska brottets allvarlighet.

Dessutom är förslagna stöldligor ett betydande problem för landets butiker, och att beteckna det brott som dessa ligor främst ägnar sig åt med den förmildrande benämningen snatteri är olämpligt.

Istället för ”snatteri” borde brottet benämnas ”ringa stöld”.

Hemliga tvångsmedel

Vid utredningen av vissa brott står så kallade hemliga tvångsmedel till de rättsvårdande myndigheternas förfogande. Hemliga tvångsmedel är postkontroll, hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning (som inte innefattar att man tar del av innehållet i telefonsamtalen, utan bl.a. uppgift om vem som ringer till vem), hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning. Användandet av dessa tvångsmedel är av rättssäkerhetsskäl omgärdat av ett omfattande regelverk. Bland annat förutsätter användandet av tvångsmedlen tillstånd från domstol och de får bara användas vid brott av viss svårighetsgrad.

Postkontroll får användas om det för brottet är föreskrivet fängelse i ett år eller mer. Hemlig teleavlyssning och hemlig kameraövervakning förutsätter att förundersökningen gäller ett brott som har ett minimistraff om två års fängelse eller vars straffvärde kan antas överstiga två år. Hemlig teleövervakning förutsätter att förundersökningen gäller ett brott som har ett minimistraff om fängelse i sex månader eller vissa andra brott, t.ex. barnpornografibrott. Hemlig rumsavlyssning kan användas vid förundersökning avseende brott som har ett minimistraff om fängelse i fyra år, eller vissa andra allvarliga brott, till exempel grovt narkotikabrott, om det kan antas att brottets straffvärde överstiger fyra års fängelse.

Hemliga tvångsmedel kan vara av avgörande betydelse för att klara upp allvarliga brott. Ett problem som har påtalats från åklagarhåll när det gäller utredning av grov, organiserad brottslighet är att det vanligen inte är tillåtet att använda hemliga tvångsmedel i en förundersökning som gäller övergrepp i rättsak (t.ex. hot mot vittnen) eller mened. För båda dessa brott av normalgraden stadgas att straffet ska vara fängelse i högst fyra år. Det innebär att

Fel! Okänt namn på

minimistraflet rent formellt är det kortaste fängelsestraff som kan utdömas, nämligen 14 dagar. Vid ringa brott är straffet böter eller fängelse i högst sex månader. Vid grovt brott är straffet fängelse i lägst två eller högst åtta år.

Det är ovanligt att dessa brott av normalgraden ger två års fängelse, vilket innebär att det endast är vid misstanke om grovt övergrepp i rättsak och grov mened som hemliga tvångsmedel kan komma i fråga.

Övergrepp i rättsak är ett allvarligt brott som innebär ett angrepp på rättsväsendets funktionsmöjligheter. Mycket tyder på att hot mot vittnen tyvärr blivit vanligare, inte minst i mål som rör grov, organiserad brottslighet. Också mened är ett allvarligt brott som hotar rättssystemets möjligheter att fungera och som kan ha blivit vanligare t.ex. i kölvattnet av den grova, organiserade brottslighetens framväxt i Sverige under 1990- och 2000-talen. Det kan därför finnas skäl att lyssna på de åklagare som menar att det borde vara möjligt att använda hemliga tvångsmedel även i förundersökningar som gäller övergrepp i rättsak och mened.

Det kan lösas antingen genom att man särskilt föreskriver att tvångsmedlen, eller vissa av dem, får användas vid utredning av de båda brotten, eller genom att man inför ett straffminimum på två års fängelse för de båda brotten.

Mot utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel står självklart integritets- och rättssäkerhetsaspekter, varför frågan bör utredas noga.

Det är också så att hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning förutsätter att det finns en identifierad person som är skäligen misstänkt för brottet. Från åklagarhåll har påtalats att detta innebär en betydande inskränkning i möjligheterna att använda dessa tvångsmedel, eftersom man i många fall skulle behöva använda t.ex. hemlig teleavlyssning för att avgöra vilken person i en gruppering som gjort sig skyldig till ett visst brott. Även detta problem framstår som särskilt tydligt vid utredning av grov, organiserad brottslighet.

Om man skulle öppna för hemlig teleavlyssning utan att den misstänktes identitet är känd ökar det å andra sidan risken för att oskyldiga personer blir föremål för avlyssning. Även i detta fall behövs således en noggrann översyn av regelverket och en analys av argument för och emot utvidgade möjligheter till avlyssning.

Stockholm den 21 oktober 2010

Andreas Norlén (M)